

مثبت دین بر بهداشت رونی را با دلایلی مانند ایمان به معاد و نقش آن در مرگ‌اندیشی مثبت، امیدوار شدن و خوش‌بین بودن انسان به وسیله دین، ایجاد سبکی سالم در زندگی از جانب دین و ایجاد نوع احساس فراطبیعی مثبت به وسیله مقوله دین مورد تجزیه و تحلیل قرار دهد.

وی همچنین به نقش برجسته دین در مقابله با فشارهای روانی اشاره کرده و دیدگاه برخی از روان‌شناسان برجسته مانند مکین تاش، پارگامنت و... را در این زمینه مطرح می‌نماید و دیدگاه انسان‌های متدین به دین اسلام، مسیحیت و زرتشت را نیز می‌آورد. نویسنده همچنین پاسخ‌های افراد متدین به مداخله‌های مشاوره‌ای و روان‌درمانی را بیان کرده و از میان آنها به نقش فنون دینی به کار رفته در روان‌درمانی و میزان و نوع اعتقاد متدینان به روان‌درمانی به روش‌های دینی را بررسی می‌نماید. بررسی نقش نماز در ایجاد نشاط معنوی به وسیله الکسیس کارل، اعتقاد یونگ به نقش باورهای دینی در بالا بردن یکپارچگی و معنادار شدن به شخصیت افراد، اثبات نقش دعا در تعادل روانی اشخاص توسط ویلیام جیمز و مانسون و پژوهش‌های متعدد دیگری در اثربخشی باورهای دینی در بیماران مبتلا به اختلالات روانی به وسیله محققان ایرانی و غیر ایرانی از دیگر محورهای مهم این مقاله است که به‌طور جداگانه مورد بحث و بررسی نویسنده قرار گرفته و تحلیل‌هایی نیز بر آنها وارد شده است و پژوهش‌های میدانی انجام شده در این زمینه به تفصیل معرفی گردیده است.

تجر، قشری‌گری؛ آسیب‌ها

سید احمد خاتمی

اطلاعات: ش ۲۳۳۵۵، ۸۴/۷/۹

روشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
رتال جامع علوم انسانی

این سخنرانی در مجلس خیرگان رهبری در ۱۶/۶/۸۴ ایراد شده است و به گفته استاد خاتمی، در این موضوع قبلاً با چهار تن از مراجع معظم تقلید مشورت شده است.

جایگاه مراسم عزاداری

سخنران ابتدا به جایگاه و اهمیت مراسم عزاداری امام حسین علیه السلام می‌پردازد و می‌گوید اصل و ریشه این مسئله در قرآن و سیره نبوی و ائمه اطهار علیهم السلام است و عزاداری به عنوان تعظیم شعائر الهی و فریاد مظلوم علیه ظالم، لازم و ضروری است. مجالس عزای سیدالشهدا علیه السلام سبب ماندگاری پیام اسلام است و ائمه اصرار داشتند که از طریق این مجالس، چراغ نهضت حسینی در طول تاریخ روشن بماند. ائمه از برخی از شعرا و مداحان اهل بیت مانند کمیت و دعبل تحلیل فوق‌العاده‌ای کردند. این شعرا، نام اهل بیت و مکتبشان را زنده نگه می‌داشتند و

بازتاب اندیشه ۶۷

۷۴

گزارش‌ها

شیعیان را به تولی و تبری می خواندند. در زمان ما نیز در عاشورای ۱۳۴۲، مجالس حسینی انقلاب آفرین و مبداء قیام شد که پس از آن امام دستگیر شدند و حوادث ۱۵ خرداد پیش آمد. امام خمینی نیز بر برپایی عزاداری امام حسین علیه السلام بیشترین تأکید را داشتند.

با توجه به جایگاه و آثار ارزشمند مجالس عزاداری، دشمنان در جهت تخریب و تحریف آن تلاش گسترده‌ای داشته و دارند تا جلوی تأثیرگذاری این سنت ارزشمند را بگیرند. اخیراً نیز کتابی بنام نقشه‌ای برای جدایی مکاتب الهی در آمریکا منتشر شده و دکتر مایکل برانت یکی از معاونان سابق سیا در این کتاب می گوید: «ما تصمیم گرفتیم با حمایت‌های مالی از برخی سخنرانان و مداحان و برگزارکنندگان اصلی این‌گونه مراسم، عقاید و بنیان‌های شیعه و فرهنگ شهادت‌طلبی را سست و متزلزل کنیم و مسائل انحرافی را در آن به وجود آوریم تا شیعه یک گروه جاهل و خرافی به نظر آید». مراجع تقلید گذشته و فعلی از جمله حضرت امام خمینی نیز نگران آسیب‌های وارد بر مراسم عزاداری بوده‌اند. البته در مقابله با آسیب‌ها هرگز در صدد تخریب عزاداری‌ها، خطبا و مداحان مخلص نیستیم و نباید به گونه‌ای انتقاد کرد که مردم از اصل برپایی این مجالس دلسرد شوند.

آسیب‌ها

آسیب‌ها در این عرصه، به دو قسم محتوایی و شکلی قابل قسمت هستند.

آسیب‌های محتوایی

۱. طرح یک‌جانبه سیمای معصومین علیهم السلام: پیامبر و ائمه علیهم السلام دو جنبه دارند: الف - جنبه ملکوتی که معصومند، علم غیب دارند و...؛ ب - جنبه زمینی که بشر هستند.

در مجالس نباید تنها به جنبه ملکوتی آنها پرداخت. زیرا الگو بودن آنها برای زندگی مردم با توجه به جنبه دوم آنها است. در مجالس باید از انس آنها با خداوند، ارتباط صمیمی با مردم، گره‌گشایی از مردم و... گفته شود. زیرا از قرآن استفاده می‌شود حتی ابراز محبت به اهل بیت علیهم السلام که به حکم قرآن واجب است، مقدمه‌ای برای عمل به سیره و روش آنها است. اما متأسفانه در بعضی از مجالس حتی بعد ملکوتی امام را هم نمی‌گویند و تنها در پی توصیف چشم و ابروی زیبای آنها هستند. این بیانات سطح معارف دینی ما را پایین می‌آورد. ارزش ابالفصل به جهاد و فداکاری و ایثار و معرفت اوست نه به زیبایی او. مقام معظم رهبری هم در این زمینه انتقاد داشتند.

۲. غلو: طرح مسائل غلوآمیز در عزاداری‌ها آسیب مهم دیگری است مثل مطرح کردن حسین‌اللهی شدن و زینب‌اللهی شدن. قرآن و روایات به شدت از غلو نهی کرده‌اند و با غلو کنندگان مبارزه کرده‌اند. غلو موجب تخریب چهره ائمه و تحریف دین می‌شود.

۳. دروغ: طرح و نقل دروغ در بیان مصیبت آفت دیگر مجالس ماست و برای یک امر مستحب چنین گناه بزرگی انجام می‌شود و متأسفانه در این زمینه تاکنون از سوی حوزه علمیه منبع صحیح و مستندی نیز تدوین نشده است.

۴. مطالب ذلت‌آمیز: طرح مطالبی مانند زینب مضطر یا امام زین العابدین علیه السلام بیمار و روایات نادرستی که اهل بیت را ذلیل جلوه می‌دهد، از آسیب‌های مجالس عزاداری است.

۵. طرح سست معارف اسلامی: گاهی معارف اسلامی و شیعی را به واسطه خواب یا ملاقات‌های دروغین با امام زمان (عج) مطرح می‌کنند. در حالی که اهل بیت کسی را با خواب و رؤیا هدایت نکرده‌اند. خواب و نیز مکاشفه برای خود بیننده حجت نیست تا چه رسد به دیگران. آقائی در کتابش نوشته است: «عیال این جانب مکرر به حضور امام زمان (عج) مشرف شده است»!! در حالی که علامه سید مهدی بحر العلوم می‌نویسد در زمان غیبت کبری برای برخی از حاملین اسرار و علما و ابرار توفیق تشریف حاصل و به دیدار امام نائل می‌شوند ولی چون مأمور به کتمان هستند، حکم الاهی را در قالب اجماع بیان می‌کنند. علمای دیگر از گذشتگان و معاصرین نیز در این زمینه اظهار نظر کرده‌اند و این ارتباطات را مردود دانسته‌اند.

۶. جدایی دین از سیاست: در بعضی مجالس به امور اجتماعی و سیاسی هیچ اهمیتی نمی‌دهند و دین را جدای از سیاست می‌دانند در حالی که ائمه اطهار علیهم السلام در سیاست دخالت می‌کردند. در واقع سکولارها و متحجران دو تیغه یک قیچی بر ضد اسلام ناب هستند.

۷. اظهار مطالب موهن: برخی مداحان در برابر مقام اهل بیت خود را تحقیر و خوار می‌کنند مثل اینکه «من سگ کوی زینب» و... در حالی که اینها موجب وهن مذهب و بهانه دادن به دست دشمنان است و مورد رضایت ائمه اطهار علیهم السلام نیست.

آسیب‌های شکلی

۱. استفاده از موسیقی مبتذل و لهوی: گاهی در مجالس اعیاد و موالید یا وفیات ائمه علیهم السلام از این‌گونه آهنگ‌ها استفاده می‌شود یا از ترانه‌ها تقلید می‌شود که مسلماً حرام و موجب نارضایتی آن بزرگواران است و مراجع معظم تقلید نیز از این امور منع کرده‌اند.

۲. برخورد کاسب‌کارانه: آسیب دیگر برخورد کاسب‌کارانه با عزاداری و در واقع استیکال به اهل بیت علیهم السلام است که در روایات منع شده است. برخی افراد با معارف، مدایح و مرثیاتی اهل بیت علیهم السلام مانند کالا برخورد می‌کنند و برای آن نرخ می‌گذارند. البته منظور از برخورد کاسب‌کارانه این نیست که مداحی و نشر معارف برای خدا باشد و مردم هدیه‌ای بدهند.

راهکارها

بزرگان و علما باید این آسیب‌ها را مطرح کنند و ضد ارزش بودن آنها را تذکر دهند. البته نه به گونه‌ای که موجب لجبازی شود یا اصل عزاداری آسیب ببیند. در عرصه انتقاد از افراط و

تفریط باید خودداری شود. اگر روایتی در حد فهم ما نبود نباید آن را غلو بدانیم اما در مقابل دروغ و غلو صریح باید موضع بگیریم و از جوسازی نترسیم و نهی از منکر را ترک نکنیم. آقای خاتمی در پایان اظهار می‌کند: برای مقابله با این آسیب‌ها طرحی ارائه کرده‌ام که تشکیلاتی از سوی خود مداحان از سراسر کشور برای ساماندهی امر مداحی و پرکردن خلاءها و رفع آفت‌ها و آسیب‌ها به وجود آید.

نگاهی به سه دیدگاه درباره توحید

علی نقی خدایاری

هفته نامه نگاه ش ۱۶۸، ۸۴/۷/۹

در این مقاله نویسنده با بیان اینکه مهم‌ترین اختلاف حوزه‌های گوناگون اندیشه و معرفت دینی در جهان اسلام، اختلاف موضع در باب مهم‌ترین اصل اعتقادی یعنی خداشناسی و توحید است؛ سه دیدگاه در باب توحید تبیین و عرضه می‌دارد: ۱. توحید فلسفی؛ ۲. توحید عرفانی؛ ۳. توحید تفکیکی.

۱. توحید فلسفی: مراد از توحید فلسفی، آن نوع معرفت الله است که از سوی فیلسوفان مسلمان در متون فلسفی عرضه شده است. شالوده این دیدگاه آن است که در تمامی ابعاد هستی - اعم از طبیعت و ماورای طبیعت - اصل فلسفی تخلف‌ناپذیر علت حاکم است. بر پایه این اصل کلی، پیدایش موجودات، نیازمند وجود علت تامه است. بدون وجود علت تامه، تحقق معلول محال بوده و با وجود آن، تحقق معلول اجتناب‌ناپذیر است. اصل علیت نه تنها روابط میان پدیده‌های عالم طبیعت را تفسیر می‌کند، بلکه یگانه مبنای تبیین نسبت خدا به عنوان واجب الوجود و *علّة العلیل* و جهان هستی به مثابه معلول اوست که طی فرایندی خاص از او صادر گشته است.

۲. توحید عرفانی: این دیدگاه که از سوی عارفان مسلمان مطرح شده، بن مایه آن اعتقاد به تجلی و وحدت وجود است. هر چند در باب وحدت وجود، نظریه‌های مختلفی - مانند وحدت شخصی و وحدت سنخی - از سوی عارفان مطرح شده، اما به نظر می‌رسد که با استناد به متون معتبر می‌توان مهم‌ترین روایت این دیدگاه را شناسایی کرد. روح دیدگاه وحدت وجود (در رأی ابن عربی و تابعان سنت فکری او)، اعتقاد به وحدت شخصی وجود و منحصر نمودن حقیقت وجود در باری تعالی و نفی وجودات وهمی و خیالی دانستن ماهیات متکثر است. ۳. توحید تفکیکی: در این دیدگاه، خداوند متعال نه در حصار قواعد فلسفی تخلف‌ناپذیر قرار می‌گیرد و نه اعتقاد به وجود کثرات با توحید ناسازگاری می‌یابد.